

Marlena Gołębiowska, Łukasz Lewkowicz

Inicjatywa Trójmorza po szczycie w Bukareszcie: południowe rozszerzenie i brak dalszej instytucjonalizacji

W dniach 6-7 września 2023 r. Rumunia była organizatorem ósmego szczytu Inicjatywy Trójmorza (3SI). W Bukareszcie dokonano pierwszego w historii rozszerzenia o nowe, trzynaste państwo uczestniczące – Grecję, a także o kolejne państwo stowarzyszone – Mołdawię. Podczas spotkania podkreślono też znaczenie kwestii bezpieczeństwa w kontekście trwającej wciąż wojny rosyjsko-ukraińskiej. Równocześnie szczyt nie przyniósł jednak istotnych decyzji w kierunku instytucjonalizacji tego formatu współpracy regionalnej.

Grecja nowym państwem uczestniczącym 3SI. Niewątpliwie najważniejszym wydarzeniem szczytu w Bukareszcie była decyzja o pierwszym od początku istnienia 3SI poszerzeniu tego formatu o nowe, trzynaste państwo uczestniczące – Grecję. Prezydent Grecji, Ekaterini Sakielaropulu, uzasadniła dołączenie do 3SI koniecznością rozwoju infrastruktury w Europie Południowo-Wschodniej w ramach UE. Wskazała równocześnie na potencjał geostrategiczny Grecji, przejawiający się w dostępie do wschodniej części Morza Śródziemnego oraz geograficznej bliskości Afryki i Bliskiego Wschodu. Podczas szczytu dyskutowano także o szlaku drogowym Via Carpatia, który ma łączyć Europę Środkową z portem w Salonikach. Przedmiotem rozmów było ponadto wykorzystanie greckich terminali LNG (w tym portu w Aleksandropolis) do dalszej dywersyfikacji dostaw gazu do państw 3SI. W deklaracji końcowej ze szczytu zapisano, że rozszerzenie o Grecję wzmocni Inicjatywę Trójmorza i znacząco zwiększy jej potencjał jako platformy wspierającej rozwój gospodarczy i poprawę infrastruktury transportowej, energetycznej i cyfrowej na osi północ-południe, a także przyczyni się do wzmocnienia spójności UE. Nowość stanowi informacja kancelarii prezydenta Rumunii Klausa Iohannisa, że zostanie podpisane specjalne porozumienie między 3SI a Grecją. Dotychczas bowiem jedynymi oficjalnymi dokumentami tego formatu współpracy regionalnej były deklaracje po szczytach.

Mołdawia nowym państwem stowarzyszonym 3SI. Kolejną istotną decyzją szczytu w Bukareszcie było nadanie nowego statusu państwa stowarzyszonego Mołdawii i Ukrainie. Pierwsze państwo reprezentowała na szczycie prezydent Maia Sandu, drugie zaś w formule online prezydent Wołodymyr Zełenski. Należy zaznaczyć, że w przypadku Ukrainy zmienił się *de facto* tylko format, w ramach jakiego współpracuje ona z 3SI, gdyż już w 2022 r. przyznano jej status partnera uczestniczącego. Wówczas w deklaracji po szczycie w Rydze status ten określono jako „partnera Inicjatywy Trójmorza, który od dziś rozpoczyna proces uczestnictwa w Inicjatywie Trójmorza” ([Komentarze IEŚ, nr 639](#)). W tegorocznej deklaracji pojawia się w odniesieniu zarówno do Mołdawii, jak i Ukrainy status „stowarzyszonego państwa uczestniczącego w Inicjatywie Trójmorza”. Tym samym status ten należy traktować – podobnie jak było to interpretowane przy poprzednim szczycie – jako krok w drodze do pełnego uczestnictwa w tym formacie, niejako „przedsionek” dla tych państw, które nie są jeszcze członkami Unii Europejskiej, ale aspirują do tego statusu i wyrażają wolę współpracy z 3SI. Wciąż bowiem Inicjatywa Trójmorza pozostaje formatem wewnątrzunijnym.

Zgodnie z zapisami deklaracji pogłębienie współpracy 3SI z Mołdawią zostało podyktowane radykalnie zmieniającą się sytuacją geopolityczną i geoeconomiczną, spowodowaną wojną rosyjsko-ukraińską. Równocześnie uzyskanie przez Mołdawię wspólnie z Ukrainą statusu państwa stowarzyszonego ma umożliwić realizację wspólnych strategicznych projektów wzmacniających infrastrukturę w regionie 3SI oraz w Europie Wschodniej, co docelowo ułatwi im integrację z UE. Państwa 3SI wyraziły również gotowość wsparcia obu państw w ich procesie akcesyjnym do UE, jednocześnie promując kontynuację reform wewnętrznych zgodnych z zaleceniami Komisji Weneckiej. Inicjatywa Trójmorza ma działać także na rzecz zbliżenia z UE państw

Bałkanów Zachodnich i Gruzji. Ma to być realizowane poprzez rozbudowę korytarzy energetycznych, transportowych, cyfrowych i telekomunikacyjnych wspieranych przez Unię Europejską oraz przyspieszenie zielonej transformacji wspomnianych państw. W dokumencie z zadowoleniem przyjęto przyznanie Bośni i Hercegowinie statusu kandydata do UE (15 grudnia 2022 r.), a także zorganizowanie pierwszych konferencji międzyrządowych z Albanią i Macedonią Północną (lipiec 2022 r.).

Przebieg szczytu Inicjatywy Trójmorza. W spotkaniu w Bukareszcie, oprócz przedstawicieli wszystkich państw uczestniczących i stowarzyszonych 3SI, po raz kolejny wzięli udział partnerzy strategiczni z USA, Niemiec i Komisji Europejskiej, goście specjalni z Japonii, Wielkiej Brytanii, Francji i Turcji oraz przedstawiciele organizacji międzynarodowych z Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju, Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Po raz piąty szczytowi towarzyszyło Forum Biznesu 3SI, gdzie spotkali się politycy, dyplomaci, eksperci i przedsiębiorcy. Pomimo wcześniejszych zapowiedzi, podczas szczytu nie ogłoszono utworzenia Funduszu Innowacji Trójmorza (*3SI Innovation Fund*). Równocześnie jednak zasygnalizowano w deklaracji taki zamiar. Natomiast z inicjatywy Polski, Bułgarii, Litwy i Rumunii podjęto decyzję o powołaniu Stowarzyszenia Rozwoju Biznesu Trójmorza (*Three Seas Business Development Association, TSBDA*) z siedzibą w Brukseli, które ma reprezentować interesy przedsiębiorców i pracodawców z państw 3SI m.in. przed instytucjami UE. Nowością było również zorganizowanie po raz pierwszy panelu naukowego podczas Forum Biznesowego 3SI przez Centrum Badawcze Inicjatywy Trójmorza przy Instytucie Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.

Wnioski

- Rumunia, która już w 2018 r. gościła szczyt Inicjatywy Trójmorza i powróciła w tej roli w 2023 r., postrzegana jest jako jedna z głównych sił napędowych tego formatu współpracy regionalnej. Równocześnie, z uwagi na przełomowy charakter szczytu w Bukareszcie w 2018 r., spodziewano się, że tegoroczne spotkanie również przyniesie decyzje o dużym znaczeniu ([„Komentarze IEŚ”, nr 943](#)).
- Niewątpliwie jedną z takich decyzji było nadanie Grecji statusu państwa uczestniczącego w 3SI. Jest to znaczący krok w rozwoju tego formatu współpracy regionalnej, gdyż rozszerza jego geograficzny zasięg i wprowadza nową dynamikę. Ponadto decyzja ta ma także istotne implikacje geostrategiczne, zwłaszcza w kontekście aktualnych wydarzeń na Ukrainie. Grecja, dzięki strategicznemu portowi w Aleksandropolis, zyskuje możliwość pełnienia roli kluczowego węzła komunikacyjnego i logistycznego dla 3SI. To otwiera nowe perspektywy dla planowanego szlaku komunikacyjnego Via Carpatia, który zyskuje dodatkowe znaczenie jako połączenie północ-południe, kończące się w greckim porcie w Salonikach.
- Również nowy status państwa stowarzyszonego dla Mołdawii i Ukrainy stanowi ważny element w ewolucji 3SI. Jest to także wyraz zobowiązania państw 3SI do wspierania dążeń tych państw do integracji z Unią Europejską. Istotna w tym zakresie jest przede wszystkim rozbudowa infrastruktury granicznej, komunikacyjnej i energetycznej pomiędzy państwami wschodniej flanki formatu a sąsiadami z Europy Wschodniej. Krótkoterminowym wyzwaniem podnoszonym podczas szczytu była kwestia eksportu żywności z Ukrainy przez terytorium części państw 3SI, z kolei długoterminowym – odbudowa infrastruktury ukraińskiej po zakończeniu wojny.
- Równocześnie, mimo rosnących postulatów dotyczących instytucjonalizacji współpracy w ramach 3SI, tegoroczny szczyt w Bukareszcie nie przyniósł znaczących zmian w tym zakresie. Nie podjęto decyzji o wprowadzeniu formalnej prezydencji czy utworzeniu stałego sekretariatu. Podobnie nie podjęto się zdefiniowania statusów państw zaangażowanych w ten format współpracy. Oczekiwania te wynikały z rosnącej złożoności 3SI i wprowadzenia w 2022 r., obok dotychczasowych statusów „państw uczestniczących” i „partnerów strategicznych”, statusu „partnera uczestniczącego” dla Ukrainy. Zamiast jednoznacznego uporządkowania, podczas tegorocznego szczytu wprowadzono jednak nowy element w postaci statusu „państwa stowarzyszonego” dla Mołdawii i Ukrainy.

- Widoczny był również regres w zakresie współpracy parlamentarnej i pozarządowej – nie zorganizowano III Forum Parlamentarnego ani II Forum Społeczeństwa Obywatelskiego. Należy także podkreślić, że podczas szczytu nie byli obecni prezydenci Czech – Petr Pavel oraz Chorwacji – Zoran Milanović (przy czym obecny był premier Andrej Plenković), co wskazuje na wciąż ambiwalentny stosunek obu państw do 3SI.
- W podsumowaniu deklaracji poinformowano o organizacji kolejnych szczytów 3SI – w 2024 r. na Litwie oraz w 2025 r. na Węgrzech. Po raz pierwszy lokalizacje przyszłych szczytów są znane z dwuletnim wyprzedzeniem. Dotychczas decyzje te były podejmowane i ogłaszane rok przed planowanym wydarzeniem, co wprowadzało element niepewności i krótkoterminowości w przygotowaniach. Nowa praktyka daje państwom uczestniczącym więcej czasu na przygotowanie się do tych kluczowych spotkań i może świadczyć o dojrzewaniu oraz stabilizacji samej Inicjatywy Trójmorza.

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa” nr projektu NdS/543014/2022/2022 kwota dofinansowania 1 500 000, całkowita wartość projektu 1 547 200, Centrum Badawcze Inicjatywy Trójmorza przy ISP PAN.

